

ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА

УДК 338.90

МЕЛЬНИК ІРИНА МИКОЛАІВНА

**АКТИВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СПОЖИВЧІЙ КООПЕРАЦІЇ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

(на прикладі підприємств та організацій споживчої
кооперації України)

Спеціальність 08.06.01 - Економіка підприємства і
організація виробництва

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль - 1997

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівській комерційній академії.

Науковий керівник - кандидат економічних наук, професор
Апопій Віктор Володимирович, завідуючий
кафедрою комерційної діяльності та
підприємництва Львівської комерційної
академії

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
Савельєв Євген Васильович, завідуючий
кафедрою міжнародної економіки,
фінансово-кредитних відносин та
маркетингу Тернопільської академії
народного господарства;
- кандидат економічних наук, доцент
Маринич Інна Андріївна, доцент кафедри
економіки Львівської комерційної академії.

Провідна установа - Полтавський кооперативний інститут
Укоопспілки, кафедра комерційної
діяльності та підприємництва

Захист дисертації відбудеться "08" жовтня 1997 р. о
11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01
Тернопільської академії народного господарства за адресою:
282004, м.Тернопіль, вул.Львівська, 11.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської
академії народного господарства.

Автореферат розісланий "03" вересня 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

І.Д.Фаріон

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність теми дослідження. Ринкові трансформації економіки України, які носять формаційний характер, докорінно змінюють умови розвитку і методи господарювання у всіх сферах і структурах національного господарства, в тому числі і споживчої кооперації, яка виступає найвагомішою соціальною організацією людей і важливим сектором багатуокладної економіки.

Як показують дослідження, на сучасному перехідному етапі національної економіки виявляються тенденції до різкого зниження віддачі потенціалу споживчої кооперації, погіршення її економічного стану і послаблення конкурентоспроможності. Наростають негативні явища в її соціальній сфері.

Основною причиною такого становища є те, що споживча кооперація не виробила механізмів і методів, які були б спроможні протистояти потужній ринковій стихії. В умовах зародження ринкового механізму в системі поки що не створено інститутів, які готові сформувати відповідне економічне середовище, не виявилось управлінських структур, здатних звільнити її економіку від невиробничих втрат і безгосподарності. Таким чином, в моделі кооперації сьогодні малозамітні ринкові компоненти, що значно утруднюють процес її адаптації до ринкового середовища.

В таких умовах актуальності набуває проблема впровадження в господарську діяльність споживчої кооперації принципів підприємництва, яке є важливою умовою вільного ринку. Світовий досвід доводить, що тільки на основі вільного підприємництва, використання різних видів і форм підприємницької діяльності можливе підвищення ефективності споживчої кооперації, її розвитку в умовах ринкової економіки і закріплення своїх позицій.

Перехід господарської діяльності кооперативних підприємств на підприємницькі основи суперечить соціальній суті кооперації, оскільки вона не переслідує мети одержання прибутку. Тому виникає необхідність теоретичного обґрунтування сучасного змісту і особливостей підприємництва в споживчій кооперації, можливості поєднання кооперативних і підприємницьких принципів, перегляд цілей кооперації в сучасних умовах.

Історично склалося так, що теоретичні розробки суті кооперації в цілому і споживчої кооперації зокрема

зосереджувалися здебільшого на соціальних цілях. Так, засновники теорії кооперації А.К.Сен-Сімон, Р.Оуен, Ш.Фур'є, Ф.Бюше висунули як її пріоритетну ознаку соціальний ідеал, на якому розвивали пізніше свої теорії про кооперацію і соціалісти, і марксиста, і кооперативіста (К.Маркс, В.Ленін, С.Вебб, Г.Кауфман, Ж.Сернессон, М.Туган-Барановський, В.Тотоміанц, А.Чаянов, М.Кондратьєв та ін.).

Загальновідомо, що соціальний ідеал, який пропагує рівність, не сприймає такі категорії як прибуток, ринок, підприємництво. Проте практика становлення і розвитку кооперативів у всіх країнах показала, що важливою умовою їх існування є економічна діяльність, ведення якої без одержання прибутку, повернення затрат і розширеного відтворення немислиме.

Сучасні теоретичні розробки розвитку кооперації як закордонних (С.Аке Боока, І.Буздалова, К.Льманена, Дж.Крейга, К.Свенсона, В.Уоткінса, Г.Шмельова та ін.), так і вітчизняних дослідників (С.Бабенко, В.Зіновчука, І.Лукінова, О.Оніщенко, В.Юрчишина) присвячені пошуку ринкових методів здійснення господарської діяльності кооперативними підприємствами. Крім того, у прийнятих у вересні 1995 року Міжнародним кооперативним альянсом нових кооперативних принципах не відкидається можливість одержання прибутку від економічної діяльності кооперативів.

Вітчизняні дослідники теорії і практики підприємництва (М.Долішний, А.Кисіль, М.Козоріз, С.Соболь, Д.Штефаніч, та ін.) спеціально не розглядають підприємництво в кооперації, але принципово доводять його універсальність і ефективність як форми господарювання в ринкових умовах.

Отже, проблема адаптації споживчої кооперації до нових умов, в яких вона функціонує, теоретично мало розроблена. А з позицій активізації підприємницької діяльності як основного елемента ринкового господарства, теоретичні дослідження у даному напрямку по суті відсутні.

Необхідність активізації підприємницької діяльності кооперативних підприємств і організацій в умовах ринкової трансформації економіки України, практична потреба в розробці нової моделі споживчої кооперації ринкового типу та використання підприємницьких принципів в реалізації конкурентних переваг системи, відсутність теоретико-методологічних та організаційно-методичних розробок з

вказаних питань, підвищення значення споживчої кооперації у формуванні багатокладної економіки України свідчать про актуальність даних проблем, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи, мету, завдання, структуру та головні напрямки дослідження.

Мета та завдання дисертаційної роботи. Головна мета дисертації полягає у визначенні соціально-економічних передумов і особливостей розвитку підприємництва в споживчій кооперації України, обґрунтуванні теоретичних і практичних підходів до побудови організаційно-економічного механізму адаптації кооперативних підприємств до ринкових умов на базі підприємництва.

Відповідно до поставленої мети в дисертації передбачається вирішити такі завдання:

- теоретично обґрунтувати і вивчити поняття підприємництва як економічної категорії в умовах формування ринкової економіки;

- дослідити еволюцію поглядів теоретиків кооперації, проаналізувати загальноекономічні теорії кооперації від джерел зародження до сучасності в контексті сприйняття підприємництва;

- визначити фактори, які зумовлюють об'єктивну необхідність перебудови господарської діяльності споживчої кооперації на принципах підприємництва;

- критично оцінити функціонально-галузеву структуру як основу розвитку підприємництва в споживчій кооперації;

- дослідити і удосконалити матеріально-технічне, кадрове та інформаційне забезпечення розвитку підприємництва в споживчій кооперації;

- розробити рекомендацій щодо розширення сфери підприємницької діяльності кооперативних підприємств на основі ринкового механізму;

- розробити та обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення планування і стимулювання підприємницької діяльності в споживчій кооперації.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є підприємницька діяльність в споживчій кооперації в умовах формування ринкових відносин.

Об'єктом дослідження обрано кооперативні підприємства та організації споживчої кооперації України, а також соціально-економічні умови їх функціонування.

Методологія та методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний підхід до вивчення економічних явищ та процесів підприємницької діяльності, який передбачає всебічне виявлення закономірностей, тенденцій, взаємозв'язків і взаємозалежностей, що постійно змінюються і розвиваються.

В процесі дослідження використано системний і функціональний підходи, які складають теоретичну і методичну базу функціонально-елементного моделювання досліджуваних процесів і об'єктів. В необхідних випадках застосовано традиційні методи економічного, економіко-статистичного аналізу та прогнозування.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, офіційні матеріали Міністерства статистики України та Укоопспілки, довідково-нормативні матеріали, літературні джерела, авторські соціологічні дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи характеризується тим, що в ній:

- уточнено суть категорії "підприємництво" як діалектичної єдності загальноекономічного змісту та специфічної соціальної форми, встановлено співвідношення соціальних та економічних основ у підприємстві, розроблено базові ознаки класифікації підприємництва;

- теоретично обгрунтовано функції підприємництва, суб'єкти та об'єкти підприємницької діяльності;

- науково доведено необхідність розвитку підприємництва в споживчій кооперації України як основної умови її адаптації до ринкового середовища, вперше теоретично обгрунтовано можливість поєднання кооперативних і підприємницьких принципів із збереженням ідентичності кооперації;

- виявлено особливості розвитку підприємництва з врахуванням природи, сучасних цілей та функціонально-галузевої структури в споживчій кооперації України;

- комплексно проаналізовано матеріальний та технічний потенціал споживчої кооперації України як бази розвитку підприємництва, розроблено шляхи його удосконалення в процесі реформування відносин власності в споживчій кооперації;

- виявлено та оцінено ступінь кадрового та інформаційного забезпечення підприємницької діяльності в

споживчій кооперації, розроблено нову модель структури кадрів та механізм їх підготовки в системі кооперативної освіти;

- запропоновано і обгрунтовано пріоритетні напрямки та сфери розвитку підприємництва, які охоплюють давно існуючі галузі (торгівля, заготівлі, виробництво) і нові види кооперативної діяльності: банківська, страхова, інвестиційна;

- розроблено методику розвитку і стимулювання підприємницької діяльності в споживчій кооперації на основі ділової стратегії, бізнес-плану, довготермінових прогнозів, матеріальних стимулів.

Практичне значення дослідження. Теоретичні узагальнення можуть служити основою для подальшого дослідження проблем розвитку і удосконалення економічної діяльності споживчої кооперації України та інших країн, насамперед постсоціалістичних. Отримані результати та рекомендації можуть використовуватися для здійснення господарських реформ в кооперативних підприємствах, розробки стратегії соціально-економічного розвитку і підвищення ефективності діяльності споживчої кооперації України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, обговорювалися на засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри комерційної діяльності і підприємництва Львівської комерційної академії.

Рекомендовані дисертантом положення і методологічні підходи застосовувалися при розробці концептуальних напрямків реформувань в споживчій кооперації України.

На захист виносяться:

1) теоретично обгрунтована суть, особливості та функції підприємництва в кооперативних підприємствах та організаціях;

2) механізм поєднання підприємницьких і кооперативних принципів в господарській діяльності кооперативних підприємств та організацій в умовах формування ринкових відносин;

3) нова методика розвитку і стимулювання підприємництва в споживчій кооперації України.

Особистий внесок здобувача полягає в розробці нової моделі споживчої кооперації України, яка функціонує в ринковому середовищі.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць загальним обсягом 4,95 друк.аркуша, у тому числі особисто автора 4,75 друк.аркуша.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 250 сторінок друкованого тексту, з них 20 сторінок займають 39 таблиць, 16 сторінок - 20 рисунків, 25 сторінок - 4 додатки. Список використаної літератури охоплює 170 найменувань, викладених на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається мета, завдання, предмет, об'єкт та методологія дисертаційної роботи.

У першому розділі дисертації "Соціально-економічний зміст і особливості розвитку підприємництва" розкрито суть та соціально-економічний зміст підприємництва і особливості його розвитку в споживчій кооперації України.

Сучасний стан економіки країн з розвиненими ринковими відносинами значною мірою завдячує розвитку такого економічного явища як підприємництво. Проте погляди на підприємництво і підходи до оцінки його функцій в економічному механізмі відрізняються різноманіттям точок зору.

Дослідження та узагальнення теорій і визначень підприємництва на різних етапах розвитку суспільства дозволило автору розкрити соціально-економічний зміст підприємництва з принципово нових теоретичних позицій (рис.1). Автор виходить із того, що за своєю економічною природою підприємництво являє собою діалектичну єдність двох сторін: загальноекономічного змісту і специфічної соціальної форми. Своєрідність загальноекономічного змісту підприємництва полягає в тому, що в ньому закладені різні сторони господарської діяльності. Підприємництво подається як економічна категорія, метод господарювання, тип економічного мислення. Соціальні функції підприємництва - ті, які прямо або опосередковано вирішують питання, пов'язані з проблемою відтворення людини, матеріальних і духовних умов її існування, а також системи суспільних відносин. Економічне і соціальне в підприємстві тісно взаємопов'язані.

Рис.1. Соціально-економічний зміст підприємництва

Підприємництво - це особлива інноваційна форма виробництва, яка у відповідних історичних і соціально-економічних умовах стає переважаючою, що і забезпечує всьому суспільному відтворенню необхідну динаміку. На практиці ця форма виробництва виступає як самостійна, пов'язана з ризиком діяльність суб'єкта господарювання в різних сферах з метою реалізації ідей, інновацій і досягнення соціально-економічного ефекту, беручи при цьому на себе фінансову, моральну і соціальну відповідальність.

У дисертаційній роботі узагальнено різні форми та види підприємницької діяльності, на основі чого виведено базові ознаки класифікації підприємництва, яка надалі дозволяє визначити правомірність існування кооперативного підприємництва.

На основі глибокого аналізу теорії кооперації, досвіду кооперації в країнах з розвинутою ринковою економікою в дисертації науково обґрунтовується можливість здійснення підприємницької діяльності в споживчій кооперації України. При цьому автором послідовно доводяться основні аргументи стосовно можливості поєднання кооперативних і підприємницьких принципів із збереженням ідентичності кооперації, а саме: доведена помилковість невизнання одержання прибутку, як одної із цілей діяльності кооперативних підприємств; аналіз принципів підприємницької діяльності, які закладено в Законі України "Про підприємництво" (ст.5), дозволяє зробити висновок, що вони повною мірою перекликаються з принципами економічної діяльності споживчої кооперації, які закладено в Законі України "Про споживчу кооперацію" (ст.11,12).

На сучасному етапі розвитку споживчої кооперації України, з прийняттям МКА у вересні 1995р. нової редакції кооперативних принципів, підведено теоретичну основу можливості здійснення підприємницької діяльності кооперативних підприємств. При цьому забезпечується дотримання кооперативних цінностей та сприяння формуванню ідентичності кооперативних організацій.

Говорячи про впровадження принципів підприємництва в основу діяльності споживчої кооперації, автор наголошує на тому, що цей процес повинен здійснюватися переважно в господарській (економічній) діяльності базового рівня системи - кооперативних підприємств та організацій. Це, з одного боку, підвищить ефективність господарської діяльності системи в

цілому, що сприятиме задоволенню економічних потреб її членів, а з іншого боку - не конфліктуватиме із соціальною природою споживчої кооперації.

В процесі вивчення досвіду функціонування кооперативних підприємств та організацій в країнах з розвиненим ринковим середовищем встановлено, що підхід до господарської діяльності споживчої кооперації як до підприємницької дасть змогу їй адаптуватися до нових економічних умов, сформувати адекватну ринковим відносинам систему споживчої кооперації.

У другому розділі дисертації "Аналіз та оцінка бази розвитку підприємництва в споживчій кооперації" автор досліджує сучасну базу розвитку підприємництва в споживчій кооперації України, а саме функціонально-галузеву, матеріально-технічну, кадрову та інформаційну.

Дослідженням встановлено, що сучасні тенденції в розвитку основних видів діяльності споживчої кооперації України (табл.1) гальмують процес адаптації споживчої кооперації до нових ринкових умов. Тому виникає необхідність визначення провідних, перспективних галузей та пріоритетів їх розвитку. Однак, це не означає, що менш важливі галузі повинні бути ліквідовані. В тому і полягає зміст перетворення в галузевій структурі, щоб оптимізувати її у всіх напрямках. Критерієм цієї оптимізації повинна стати ефективність.

Таблиця 1.

Оборот основних галузей діяльності споживчої кооперації
України за 1990-1995 роки¹

(в % до попереднього року)

Показники	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Роздрібний товарообіг	110,5	90,6	72,3	52,4	72,5	80,4
Оборот громад. хар-ня	117,2	99,3	60,7	55,0	91,4	84,8
Оборот заготівель	131,3	82,0	85,0	72,6	65,8	89,6
Оборот вироб. підпр-тв	241,4	100,6	96,3	69,8	77,4	79,4

Оптимізація функціонально-галузевої структури відбудеться за умови впровадження принципів підприємництва в щоденну діяльність кооперативних підприємств. Самостійність,

¹ За даними статистичної звітності Укоопспілки за 1990-1995 рр.

інноваційність, пошук різноманітних шляхів вирішення господарських завдань дозволить збільшити ефективність функціонування кооперативного підприємства, а значить і галузі в цілому.

Нині споживча кооперація України володіє необхідним матеріальним і трудовим потенціалом для розвитку підприємництва (табл.2). Але проблеми у його сучасному розвитку значно утруднюють функціонування кооперативних підприємств як господарюючих суб'єктів.

Таблиця 2

Показники розвитку матеріально-технічної бази споживчої кооперації України за 1990-1995 роки¹

Елементи МТВ	од. вим	1990	1991	1992	1993	1994	1995	95р. в % до 90р.
РТП	тис. од.	81,9	80,8	77,4	74,5	67,8	61,9	75,5
Торг. площа	тис. м кв	5661	5661	5606	5512	5114	4683	82,7
Торгові бази	од.	450	467	450	440	407	375	83,3
Склад. площа	тис. м кв	3079,7	3141,1	3255,6	3230,9	3185,4	3089,7	100
Підпр-ва г/х	тис. од.	22,5	22,0	20,5	18,4	15,3	12,8	57,0
в них місць	тис.	1302,0	1283,8	1198,1	1074,6	870,7	700,9	53,8
Вироб. під-ва	од.	3546	3612	3597	3458	3334	3265	92,1
Ринки	од.	-	1508	1360	1264	1178	1057	70,2

Основна частина ресурсного потенціалу зосереджена в торгівлі, а також у виробництві. У цілому в сфері обігу споживчої кооперації зосереджено 2/3 ресурсного потенціалу. Проте його віддача за галузями дещо інша. Так, на базі 2/3 ресурсного потенціалу галузей обігу створюється тільки 50% прибутку. Зокрема в громадському харчуванні, використовуючи

¹ За даними статистичної звітності Укоопспілки за 1990-1995 рр.

7% основних фондів і 11,5% трудових ресурсів, створюється 6,1% продукту і 4% прибутку. Найбільш висока віддача в заготівлях.

Вже один цей аналіз засвідчує значні диспропорції та проблеми у розвитку і ефективному використанні ресурсного потенціалу споживчої кооперації. Ігнорування вирішення цих диспропорцій в першу чергу знизить рівень забезпеченості підприємництва як основного стратегічного напрямку активізації діяльності споживчої кооперації.

У кадровому забезпеченні також зазначено ряд негативних тенденцій (табл.3), які, з одного боку, не дають можливості активізувати підприємницьку діяльність кооперативних підприємств, а, з другого - є наслідком неприйняття їх працівниками підприємництва як стилю поведінки і типу мислення в нових умовах господарювання.

Таблиця 3

Показники розвитку кадрового забезпечення підприємницької діяльності споживчої кооперації України в 1991-1995 рр¹
(1991=100)

Показники	1992	1993	1994	1995
Всього зайнято, в т.ч.	86,0	79,5	67,8	60,5
торгівля	91,9(48,7) ²	87,3(47,0)	74,4(47,2)	86,8(61,4)
громадське харчування	86,1(14,9)	73,3(13,7)	60,4(13,3)	51,5(12,6)
заготівля	93,6(5,5)	86,7(5,5)	75,5(5,6)	63,6(5,3)
виробництво	94,3(16,1)	88,4(16,3)	81,1(17,5)	76,0(18,4)
З вищ. і серед. спец. освітою	95,4(34,7)	91,6(36,1)	81,4(37,5)	74,7(38,6)

Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності, як систематичний процес, в споживчій кооперації практично відсутнє. Зрозуміло, що процес збору і використання інформації існує, але це здебільшого стихійне явище, від випадку до випадку. Дуже часто на одному підприємстві різні працівники збирають одну й ту ж саму інформацію, не говорячи вже про різні ланки системи.

¹ За даними статистичної звітності Укоопспілки у 1990-1995 рр.

² В дужках показана питома вага працівників у всього зайнятих в системі

Наведений вище аналіз дозволяє стверджувати, що сьогоденні методи господарювання споживчої кооперації України не дають можливості їй адаптуватися в нових умовах, призводять до втрати ресурсного потенціалу системи.

У третьому розділі дисертаційної роботи "Шляхи розширення і активізації підприємництва в споживчій кооперації України" автором запропоновано і обгрунтовано шляхи розширення і активізації підприємницької діяльності в системі споживчої кооперації України.

Одним із стратегічних напрямків активізації підприємництва в споживчій кооперації, що обгрунтовано в дисертації, є визначення пріоритетних на даному етапі видів діяльності. На думку автора такими слід визнати торгівлю, виробництво та заготівлі (це підтверджено і самими працівниками системи в процесі соціологічного обстеження).

Для забезпечення відповідного рівня розвитку пріоритетних напрямків діяльності автор доводить доцільність удосконалення господарсько-організаційних форм в системі, а саме перетворення більшої частини господарських одиниць в самостійні господарюючі суб'єкти; ускладнення організаційних форм через створення господарських організацій, корпорацій, акціонерних та господарських товариств, а також активізацію участі кооперативних підприємств в спільних підприємствах з іноземним капіталом, відкритих акціонерних товариствах, консорціумах та інших формах. А для здійснення управління кооперативним підприємством необхідно запрошувати професіональних менеджерів, які самостійно управлятимуть підприємством і будуть підвітні або правлінню, або зборам пайовиків, тобто впровадження в систему професійного менеджменту.

Іншим стратегічним напрямком активізації підприємництва в споживчій кооперації України є розширення сфери діяльності на основі освоєння фінансово-банківської, інвестиційної, страхової діяльності, надання різноманітних послуг, створення умов для розвитку кредитної кооперації.

Ефективність розвитку підприємництва в споживчій кооперації в значній мірі залежить від правильного планування підприємницької діяльності кооперативних підприємств. В дисертаційній роботі автором запропонована методика планування на основі розробки бізнес-плану. Ефективність цієї методики полягає в тому, що вона дозволяє оцінити доцільність

Рис. 2. Послідовність і взаємозв'язок етапів формування бізнес-плану

здійснення конкретного виду підприємницької діяльності з усіх параметрів: ефективність для самого підприємства, для споживчого товариства, корисність для пайовиків, врахування факторів зовнішнього та внутрішнього впливу тощо.

У найбільш загальному вигляді послідовність етапів формування бізнес-плану показано на рис.2.

Методика бізнес-планування для споживчої кооперації така:

- по-перше організація планування на основі техніко-економічного обґрунтування розвитку конкретного кооперативного підприємства з розрахунком всіх необхідних фінансово-економічних показників;

- по-друге, складання на основі техніко-економічного обґрунтування бізнес-плану споживчого товариства з узгодженням всіх напрямків діяльності, на основі чого встановлюється оптимальна функціонально-галузева структура, матеріально-кадрова база для її розвитку, сукупність необхідної для цього інформації.

Узагальнюючи результати теоретичної, практичної та експериментальної роботи щодо активізації підприємництва в споживчій кооперації України, ми дійшли таких висновків:

1. Класичні та сучасні теорії підприємництва не виробили єдиної точки зору на його природу, сутність і зміст. Причина полягає не в суттєвих відмінностях в методологіях та інструментаріях дослідження. Вона прихована в різноманітних формах його прояву як категорії, явища, форми організації, методу господарювання, елемента ринкової економіки.

Виходячи із цілей дослідження, найбільш глибоко в теоретичному плані досліджено підприємництво як категорію і як форму організації діяльності. Внаслідок цього визначено, що:

- підприємництво, як категорія, являє собою єдність економічного змісту (економічні відносини, ринковий механізм, матеріальний, технічний і економічний потенціал) і специфічної соціальної форми;

- підприємництво у формі організації виступає як самостійна, ініціативна, пов'язана з ризиком діяльність суб'єкта господарювання в різних сферах з метою реалізації ідей, інновацій і досягнення соціально-економічного ефекту, беручи при цьому на себе фінансову, соціальну і моральну відповідальність.

Різноманіття форм прояву підприємництва вимагає їх наукової класифікації, яка наведена в роботі. В основу її покладено такі ознаки: форма власності, галузь діяльності, форма організації, сфера розповсюдження, організаційно-правова форма діяльності.

2. На процес становлення та розвитку підприємництва впливає безліч різноманітних факторів соціально-економічного, суспільно-політичного, правового, організаційного характеру. Для сучасного етапу розвитку національної економіки детермінуючими є такі групи факторів: зовнішні (базові і доповнюючі) і внутрішні (соціально-психологічні, організаційно-правові, фінансово-економічні). Дослідження дозволило визначити також їх спрямованість і глибину впливу.

3. Адаптація споживчої кооперації до нових умов можлива лише на базі вільного підприємництва. Такий висновок базується на аналізі стану споживчої кооперації України і міжнародного кооперативного руху.

Вільне підприємництво може розвиватися в споживчій кооперації у всіх його формах і проявах. Обумовлено це:

- об'єктивною реакцією споживчої кооперації на ринкові трансформації, які в Україні мають формаційний характер;

- посиленням конкуренції у всіх сферах економічної, господарської і соціальної діяльності, посиленням конкурентної боротьби в монопольних сферах діяльності споживчої кооперації;

- експансією зарубіжного капіталу, створенням транснаціональних компаній з аналогічними, що і в споживчій кооперації, видами діяльності;

- необхідністю реалізації конкурентних переваг підприємств та організацій споживчої кооперації в умовах вільного руху товарів та послуг.

4. Твердження про недоцільність і неможливість розвитку підприємницької діяльності в споживчій кооперації не мають змісту і в принципі помилкові. Нами доведено, що в умовах активізації підприємницької діяльності:

- можливе поєднання базових кооперативних і підприємницьких принципів зі збереженням при цьому ідентичності підприємств та організацій споживчої кооперації;

- зберігається пріоритет соціальної мети і створюються умови для реалізації кооперативних цінностей;

- створюється якісно нова основа для успішного поєднання особистих і колективних інтересів, посилення мотивації і активізації діяльності пайовиків;

- укріплюється економічна основа споживчої кооперації, вдосконалюються економічні відносини і формується більш ефективний механізм функціонування і взаємодії.

5. Основою розвитку підприємництва в споживчій кооперації виступає функціонально-галузева структура системи. Сучасні тенденції її розвитку є наслідком неприйняття системою принципів підприємництва.

6. Рівень розвитку і активізації підприємницької діяльності в споживчій кооперації безпосередньо залежить від стану її матеріально-технічного, кадрового та інформаційного забезпечення. Сучасні тенденції розвитку вимагають їх оптимізації, а саме:

- відчуження неперспективних, нерентабельних об'єктів, а також незавершеного будівництва через підприємницькі способи;

- підвищення частки спеціалістів ринкової орієнтації (комерсантів, маркетологів, юристів, менеджерів тощо);

- впровадження в систему управління кооперативними підприємствами та організаціями професійного менеджменту;

- створення комплексної інформаційної системи для забезпечення ефективного здійснення підприємницької діяльності.

7. Наукове обґрунтування перспектив розширення підприємництва в споживчій кооперації вимагає моделювання пріоритетних напрямків функціонування кооперативних підприємств та організацій, в основі якого лежить ефективність використання затрачених зусиль.

Такими напрямками є, по-перше, розвиток і удосконалення торговельної, заготівельної та виробничої діяльності кооперативних підприємств та організацій, по-друге, освоєння нових видів економічної діяльності: фінансово-банківської, страхової, інвестиційної, надання різноманітних послуг, підготовка передумов для розвитку кредитної кооперації.

8. Активізація підприємницької діяльності неможлива без удосконалення системи планування і стимулювання праці. У зв'язку з цим необхідним є:

- здійснення планування господарської діяльності споживчої кооперації на основі розробки бізнес-плану, який

дозволяє визначити найбільш оптимальний набір видів підприємницької діяльності для кооперативних підприємств та організацій конкретного споживчого товариства і оцінити їх ефективність;

- підсилення зацікавленості пайовиків і працівників споживчої кооперації через систему пріоритетного обслуговування, персоніфікації цілей і закріплення за ними частки кооперативного майна, нарахування дивідентів на пайовий капітал, прогресивної системи оплати праці.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях:

1. Мельник І. Основи розвитку підприємницької діяльності в споживчій кооперації України.- Львів: ЛКА, 1997.- 2,0 д.а.

2. Мельник І. Підприємництво в споживчій кооперації: перспективи розвитку.- Львів: ЛКА, 1997. - 1,75 д.а.

3. Мельник І. Споживча кооперація: адаптація до ринку//Діло.-1997.- 15-22 липня.

4. Мельник І. Особливості розвитку підприємництва в споживчій кооперації.- В зб.: Тези доповідей на науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 1992-1993рр.- Львів: ЛТЕІ, 1993.- 0,1 д.а.

5. Мельник І. Проблеми оцінки професійних та особистих якостей спеціалістів у сфері підприємницької діяльності.- В зб.: Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції "Основні напрямки розвитку менеджменту в Україні".- Львів: ЛТЕІ, 1994.- 0,1 д.а.

6. Мельник І.М., Шутовська Н.О., Неділько Н.Д. Алгоритм розрахунку ефективності комерційних угод при здійсненні підприємницької діяльності.- В зб.: Матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів академії за підсумками науково-дослідної роботи у 1994 році.- Львів: ЛКА, 1995.- 0,2 д.а., в т.ч. особисто автора 0,1 д.а.

7. Мельник І.М., Шутовська Н.О., Почаєвець З.І. Впровадження елементів факторного аналізу в розрахунок ефективності комерційної діяльності підприємницьких структур.- В зб.: Матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів академії за підсумками науково-дослідної роботи у 1994 році.- Львів: ЛКА, 1995.- 0,2д.а., в т.ч. особисто автора 0,1 д.а.

8. Мельник І. Проблеми розвитку споживчої кооперації в умовах загострення конкурентної боротьби.- В зб.: Матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів академії за підсумками науково-дослідної роботи у 1995 році.- Львів: ЛКА, 1995.- 0,1 д.а.

9. Мельник І. Суть підприємництва та його соціально-економічний зміст.- В зб.: Матеріали науково-практичної конференції "Сучасні проблеми розвитку ринку, сертифікації та конкурентоспроможності товарів та послуг".- Львів: ЛКА, 1996.- 0,2 д.а.

10. Мельник І. Активізація підприємницької діяльності споживчої кооперації в умовах формування ринкових відносин.- В зб.: Матеріали конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів академії за підсумками науково-дослідної роботи у 1996 році.- Львів: ЛКА, 1997.- 0,1 д.а.

АНОТАЦІЯ

Мельник І.М. Активізація підприємницької діяльності в споживчій кооперації України в умовах перехідної економіки.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 - економіка підприємства і організація виробництва.- Тернопільська академія народного господарства, Тернопіль, 1997.

Дисертацію присвячено питанням розвитку підприємницької діяльності в споживчій кооперації України, як одної з умов її адаптації до ринкового середовища. Встановлена необхідність і можливість поєднання кооперативних і підприємницьких принципів із збереженням ідентичності кооперації. Проведено оцінку сучасної бази розвитку підприємництва в споживчій кооперації України. Розроблено і обґрунтовано теоретичні і практичні рекомендації щодо розширення і удосконалення підприємницької діяльності кооперативних підприємств та організацій в рамках нової моделі споживчої кооперації України.

Ключові слова: підприємницька діяльність, споживча кооперація, кооперативні принципи, адаптація, активізація діяльності, нова модель кооперації.

Мельник І.Н. Активизация предпринимательской деятельности в потребительской кооперации Украины в условиях переходной экономики.- Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика предприятия и организация производства.- Тернопольская академия народного хозяйства, Тернополь, 1997.

Диссертация посвящена вопросам развития предпринимательской деятельности в потребительской кооперации Украины, как одного из условий ее адаптации к рынку. Установлена необходимость и возможность соединения кооперативных и предпринимательских принципов при сохранении идентичности кооперации. Проведена оценка современной базы развития предпринимательства в потребительской кооперации Украины. Разработаны и обоснованы теоретические и практические рекомендации по расширению и совершенствованию предпринимательской деятельности кооперативных предприятий и организаций в рамках новой модели потребительской кооперации Украины.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, потребительская кооперация, кооперативные принципы, адаптация, активизация деятельности, новая модель кооперации.

Melnik I.M. Activization of entrepreneurial activity in the consumer co-operation of Ukraine in conditions of transitive economy.- Manuscript.

Thesis for the scientific degree of candidate of economic sciences by speciality 08.06.01 - Business Economy and Organization of Production.- Ternopil Academy of the National Economy, Ternopil, 1997.

The dissertation is devoted to desing frontier topics that are connected with development of entrepreneurial activity in Ukrainian consumer co-operation. There is established, that combination of co-operative and entrepreneurial principles is possible and necessary. Estimation of base of entrepreneurship development in consumer co-operation of Ukraine is carried out. Theoretical and practical recommendations for widening and improvement of entrepreneurial activity of co-operative enterprises and organizations within the framework of new model of Ukrainian consumer co-operation are worked out and motivated.

Key words: entrepreneurial activity, consumer co-operation, co-operative principles, adaptation, activization of activity, new model of co-operation.

Підписано до друку 28. 08. 97 р.
Формат 60х84/16. Папір писальний.
Відруковано на різнографі.

1,25 ар. арк. 1,16 ум.друк. арк. 1,43 обл.-вид. арк.
Тираж 100 прим. Зам. 400. Безкоштовно.

Відруковано в друк. в-ва "Коопосвіта" АКА
290008 м. Львів, вул. У. Самчука, 6. Тел. 76-07-75.

ABSCA

433861

